

**IVANIČKA, K. et al.: Overcoming Crisis – Creation of the New Model for Socio-Economic Development of Slovakia** (*Prekonanie krízy – tvorba nového modelu sociálno-ekonomického rozvoja Slovenska*) Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010, 508 s., ISBN 978-80-225-2882-5

V krátkom čase po vydaní prvej vedecko-aplikačnej publikácie Národného centra európskych a globálnych štúdií SR pri Ekonomickej univerzite v Bratislave (NCGEŠ) „Kreativita, invencia, inovácia. Stimulátory rastu, prosperity a trvalej udržateľnosti SR“ v septembri 2009, vydalo NCEGŠ svoju druhú vedeckú publikáciu, tentokrát v anglickom jazyku s rozšíreným resumé každého z 26 príspevkov (33 autorov) v slovenčine. Prolog publikácie sa uverejnil dvojязыčne.

Nová publikácia reflektuje na najrozšírejšiu tému súčasného sveta – svetovú ekonomickú a finančnú krízu a hľadá alternatívu pre osnovu postkrízového modelu sociálno-ekonomického rozvoja Slovenska. Upozorňuje na reálnu možnosť smerovania sociálno-ekonomických aktivít Slovenska v období po prekonaní krízy. Na túto etapu by spoločnosť mala byť pripravená. Reaguje na apel Lisabonskej stratégie, aby krajiny EÚ nezaostávali v ukazovateľoch vyspelosti poznatkovo orientovaných ekonomík. Preto sa nová publikácia angažuje do štyroch oblastí, do ktorých sa Slovensko zapája prostredníctvom iniciatívy MINERVA: informačná spoločnosť; inovácie, veda a výskum; investície do ľudí a vzdelania; podnikateľské prostredie.

Postkrízový vývoj, na ktorý sa hlavne publikácia zameriava, sa študuje z viacerých hľadísk. Postrehnúť možno sústredenie tém príspevkov do týchto ôsmich klastrov:

1. zdôvodnenie potreby mať a disponovať sociálno-ekonomickým modelom postkrízového vývoja našej spoločnosti;

2. usmernenie výskumu a vývoja a technologických aspektov pre potreby podnikateľskej sféry;

3. globálne otázky sociálnej spravodlivosti, hľadanie adekvátnej paradigmy usporiadania spoločnosti;

4. dôsledky ekonomickej aktivity na klimatické zmeny a ich dosah na územný rozvoj – od makroúrovne po mikroúrovne, osobitne na

urbanistické štruktúry;

5. demografické problémy našej spoločnosti;

6. pôsobenie súčasného monetárneho systému a bankového sektora na vývoj spoločnosti;

7. prioritna smerovania Slovenska k poznatkovo orientovanej spoločnosti;

8. vybrané atribúty, pôsobiace na tvorbu postkrízového modelu, predovšetkým otázky regionálnej politiky a inovácií ako hnacích rastových motorov. Záver publikácie sa vracia k východiskám krízy 20. storočia a k ich aktualizácii.

Treba však uviesť, že dochádza ku prelínaniu obsahu a vzájomnej podpore autorských prístupov v jednotlivých skupinách; základná téma – približovanie sa ku postkrízovému modelu je však dominantná. Ide tak o teoreticko-metodologické, ale aj o aplikačné hľadiská, potrebné na tvorbu požadovaného postkrízového modelu.

*Prvú skupinu* reprezentuje nosný príspevok K. Ivaničku „*Potrebuje Slovensko nový postkrízový model sociálno-ekonomického rozvoja?*“ Odpoveď je jednoznačná: áno, potrebuje; predovšetkým preto, že kríza otriasla neoliberalizmom, ktorý nie je neznámy ani na Slovensku. Autor sa stotožňuje s viacerými poprednými svetovými ekonómami, že súčasná globálna kríza kapitalizmu má také veľké odchýlky od jeho optimálnej funkčnosti, prevádzky schopnosti a trvalej udržateľnosti, že sa už k jeho pôvodnému postaveniu vo svete nemôže vrátiť.

Súčasnosť má svoju osobitnú intelektuálnu, kultúrnu, etickú a politickú dimenziu i klímu, ktoré sú výsledkom nielen prebiehajúcich udalostí, túžob, obáv, očakávaní, postavenia ľudí v zamestnaní, v rodine, v štáte, v Európe a vo svete, ale aj dlhodobých historických skúseností. Utvára sa nové, kolektívne vedomie, nový duch času pre nástup a prijatie novej alternatívy. Nie náhodne sa do popredia dostávajú inovačné a kreatívne aktivity, smerujúce k prosperite, sociálnym istotám, novej inštitucionalizácii sektorov

a kooperácii. Podmienkou prosperity je vysoká kvalita a expanzia vzdelávacieho systému, návrat a rozvíjanie etických a duchovných hodnôt spoločnosti. Hovorí sa o štvrtom zákone termodynamiky, o konštruktívnej deštrukcii, o ústupe prekonaného a nástupe novej alternatívy. Slovensko potrebuje nevyhnutne víziu nového, postkrízového modelu svojho sociálno-ekonomického a kultúrneho rozvoja.

*V druhej skupine* je ťažiskovým príspevok britského autora J. Allena „*Podnikanie založené na výskume a technológiách*“. Zameriava sa na pomoc podnikateľom posunúť ich vedecko-výskumné úsilie a technologický pokrok do úrovne ich komerčného úspechu. Analyzuje kritériá tejto podnikateľskej úspešnosti, podmienky rastu podniku, marketingovú infraštruktúru, vedenie a finančnú oblasť inovačného podnikania v zmysle trhovej orientácie. Teória a veda sú dôležitou živnou pôdou pre inovácie a nové myšlienky. Ďalšími atribútmi úspešnosti sú vlastné skúsenosti, zručnosť a vytrvalosť.

*Početnú tretiu skupinu príspevkov* uvádzajú poprední predstavitelia sociálnych a ekonomických vied: M. Hrubec, riaditeľ Ústavu globálnych štúdií v Prahe, s témou „*Sociálna spravodlivosť a rozvoj v globálnom kontexte*“, L. Hohoš „*Hľadanie novej civilizačnej paradigmy*“, známy vysokoškolský pedagóg K. Polák „*Dobrodinec a jedinec – výchova ako proces vnútornej komunikácie*“, popredný synergetik L. Andrášik „*Tvorba nových ekonomických vedomostí v pokročilom štádiu poznatkovej spoločnosti*“, M. Sedlák „*Absencia etiky v hospodárstve a nutnosť humanizácie súčasnej paradigmy kapitalizmu*“ a O. Barič „*Európske fondy ako faktor zmiernenia krízy a východisko oživenia a rastu hospodárstva*“.

Prvé dva príspevky analyzujú sociálnu spravodlivosť a potenciál sociálneho rozvoja vo vzťahu k sociálnym právam v globálnom kontexte postkrízového obdobia (M. Hrubec). Autor poukazuje na to, že postkrízový vývoj na Slovensku i v Českej republike sa bude môcť uberať pozitívnym smerom, ak sa budú môcť realizovať nadnárodné a globálne výzvy a ak odpovede na ne sa zapracujú do národných stratégií rozvoja v postkrízovom období. L. Hohoš hľadá systémové alternatívy vo vzťahu k súčasnému globálnemu kapitalizmu, resp. superkapitalizmu. Predkladá

tiež päť možných scenárov globalizácie a ich dôsledkov. K Polák analyzoval najmä potrebu budovať reťazec ľudských hodnôt v poradí mravnosť, duchovnosť, hmotnosť, a nie naopak. Štúdia L. Andrášika, plná navzájom nadväzujúcich informácií o správaní sa obyvateľstva, analyzuje podmienky prežitia jednotlivcov, komunit a celého ľudstva v spoločnosti založenej na vedomostiach.

*Štvrtú skupinu* vytvárajú tri súvisiace príspevky analyzujúce územný rozvoj, ovplyvnený z veľkej časti klimatickými zmenami, od makroúrovne „*Klimatické zmeny: zmiernovanie dôsledkov a adaptácia urbanistických štruktúr*“ od U. E. Simonisa z Berlína, po mikroúroveň – pozri štúdiu K. Ivaničku ml. „*Nové výzvy na rozvoj bývania v tranzitívnych krajinách strednej Európy v postkrízovom období*“. Medziúroveň vyplňa príspevok autorov J. Silvan, A. Mitske „*Trendy územného rozvoja Slovenska*“. Vo všetkých príspevkoch rezonuje skutočnosť, že pôvodcami klimatických zmien sú aktivity vyplývajúce z dnešnej prevádzky a rozvoja miest/urbanizovaných území. Na zvládnutie neľahkej situácie sú nevyhnutné opatrenia, ktoré treba smerovať tak na zmiernovanie negatívnych vplyvov, ako aj na adaptáciu, prispôsobovanie sa miest týmto vplyvom. Zmierňovanie a adaptácia – to sú dve strany tej istej mince. Jedna strana si vyžaduje obmedzenie energetického a materiálového konzumu, druhá strana reštrukturalizáciu prístupov k využitiu už založených civilizačných hodnôt. Príspevky obsahujú viaceré koncepčné návrhy i riešenia situácie. Zhodli sa v tom, že problémy sa nesmú podceňovať. Súčasťou riešenia musí byť renesancia v oblasti urbanizmu a územného plánovania. Získajú tie krajiny, ktoré na zmenu hodnotových systémov spoločnosti v postkrízovom období budú pripravené najlepšie.

*Piatu skupinu* reprezentuje príspevok D. Jurčovej a kol. z bratislavského výskumného demografického centra INFOSTATU „*Populačný vývoj na Slovensku*“, ktorý sa prioritne zaoberá novým modelom reprodukčného a rodinného správania sa obyvateľstva SR v transformačnom období a výzvami, ktoré prinášajú zmeny pre spoločnosť. Nízka úroveň plodnosti prináša so sebou predovšetkým silnú akceleráciu populačného starnutia, ktorý bude nezvratný aj v najbližších desaťročiach. To vplýva nielen na

sociálno-zdravotnícku oblasť, ale aj na komplexnú infraštruktúru a územný rozvoj, bývanie nevyvíjajú. Riešenia treba prijímať s dostatočným časovým predstihom.

Do šiestej skupiny sa zaradili príspevky I. Pauhofovej a P. Cmoreja „*Smery transformácie finančnej architektúry sveta*“, V. Bachára „*Kríza a dolár ako svetová rezervná mena*“, J. Kotlebovej „*Medzinárodný menový systém po doznení globálnej finančnej krízy*“ a K. Drienikovej „*Perspektívy obchodno-hospodárskej spolupráce Slovenskej republiky s Ruskou federáciou v postkrízovom období*“.

Kľúčovým je prvý príspevek, analyzujúci dôsledky svetovej finančnej krízy, ktorá prerástla so všetkými negatívnymi dôsledkami do svetovej hospodárskej krízy. Národné banky sa pustili do masívnych záchranných operácií so zámerom dodať na zamrznutý medzibankový trh likviditu. Ukazuje sa, že nadnárodné korporácie začínajú predstavovať významné systémové riziko a je nevyhnutné redefinovať ich postavenie v národných ekonomikách i v globálnej ekonomike. Nová finančná architektúra sa však netýka len finančného sektora. Zohľadní komplex problémov, ako je vedecko-technický rozvoj, prechod na vedomostnú spoločnosť a ekonomiku, konkurencioschopnosť, nové definovanie funkcie štátu, či stále sa zhoršujúcu príjmovú stratifikáciu obyvateľstva. Musia sa vytvoriť nové kontrolné mechanizmy. Treba regulovať tie podnikateľské subjekty, ktoré majú významný význam pre globálnu ekonomiku. Príspevek zahŕňa aj celý rad ďalších návrhov na opatrenia v prospech užitočnosti transformácie svetovej finančnej architektúry.

V siedmej skupine S. Matúšová analyzuje „*Alternatívy rozvoja poznatkovej spoločnosti na Slovensku – trendy a prognózy*“ a R. Michelko odpovedá na otázku, či Slovensko smeruje k poznatkovej spoločnosti.

Dominantnými témami ôsmej skupiny príspevkov sú regionálna politika (J. Tvrdoň „*Regionálna politika v podmienkach poznatkovej ekonomiky*“, M. Tajtáková „*Kultúra ako činiteľ regionálneho rozvoja*“), rozvoj inovácií (J. Gašpariková „*Inovácie ako hnací motor socio-ekonomického rastu*“) a nie v poslednom rade aj povšimnutia hodné otázky intelektuálnej bezpečnosti Slovenska z pera O. Pataráka a krízy ako

katalyzátora reformy bezpečnostného sektora od J. Uliana. „*Príspevok k postaveniu menšín na Slovensku*“ predkladá M. Klus a A. Mongiello hľadá odpovede na globálne výzvy a hrozby.

Pozoruhodná je záverečná časť celej monografie, v ktorej sa medzinárodný tím – dvaja priami spolupracovníci Alexandra Dubčeka, prominent najstaršej európskej univerzity v Bologni Guido Gambetta a Ivan Laluha (Ekonomická univerzita v Bratislave) spolu s hlavným editorom monografie Kolomanom Ivaničkom zamýšľajú nad dvoma modelmi usporiadania sveta – myšlienkami Alexandra Dubčeka. Ide o model etického a humanitného socializmu s ľudskou tvárou a myšlienku (model) spoločného európskeho domu ako spoločenstva s vysokou kultúrou, umením, vedou a civilizovanosťou. Obidva modely upútať v uplynulom storočí, ktoré autori nazvali storočím krízového charakteru, avšak súčasne vnímajú Európu a celý svet ako základy nového, najvhodnejšieho modelu spoločenského systému. Tento politický model, najvyšší stupeň prezentácie kreativity, mal vytlačiť antihumanizmus, antisociálnosť, spoločenskú nespravodlivosť a mal poskytnúť nádej na prežitie a dôstojný život všetkých obyvateľov planéty Zem.

Na záver možno vyjadriť presvedčenie, že táto publikácia so starostlivo pripraveným širokým obsahovým zameraním, vrátane literatúry, nájde popredné miesto v oblasti stratégií a vízií postkrízového vývoja. Zaslúži si pozornosť odbornej verejnosti, vrátane pracovníkov riadiacej sféry na všetkých úrovniach štátnej správy a samosprávy, ako aj pedagogických pracovníkov a študentov vyšších ročníkov i postgraduálneho štúdia. Nájdu v nej rovnako bohatý arzenál teoreticko-metodologických informácií a poznatkov, ako aj informácií vhodných pre aplikačnú sféru. Obsah publikácie nezostáva len pri triezvych analýzach, ale hľadá osnovu postkrízového modelu sociálno-ekonomického rozvoja Slovenska a predkladá racionálne alternatívy smerovania spoločnosti tak v národnom, ako aj európskom a globálnom kontexte. Publikácia aspiruje na zaujatie významného miesta v poznatkovom fonde našej spoločnosti.

**Juraj Silvan**